

ПРАВНИ ОБЛИЦИ КООПЕРАЦИЈЕ ИЗМЕЂУ ПОДРУШТВАЉЕНИХ ПОЉОПРИВРЕДНИХ ЈЕДИНИЦА И ИНДИВИДУАЛНИХ ПОЉОПРИВРЕДНИХ ПРОИЗВОБАЧА

Садржај: 1. Друштвено-економске претпоставке кооперације у пољској пољопривреди, 2. Правне основе појединачне и колективне кооперације пољопривредника са подруштвљеним сектором пољопривреде, 3. Субјекти кооперације и питање слободе кооперативних уговора, 4. Предмет кооперације, 5. Правна конструкција у *essentia negotii* кооперацијског уговора, 6. Распоред ризика производње у кооперативним односима, 7. обезбеђење имовинских интереса подруштвљених пољопривредних јединица у кооперативном уговору, 8. Закључци.

1. Већ у првим годинама народне власти у Пољској су реализовани сви основни елементи за реорганизацију пољопривредног система, у чијој су основи лежале главне претпоставке политичког уређења народно-демократске револуције, која се у то време довршава. Пољопривредна реформа, радикална по својим политичко-правним решењима, учинила је очигледним основни друштвено-аграрни преображај у социјалистичком духу, ликвидирала је економску базу велепоседништва и елиминисала његове политичке утицаје из живота села. На тај начин су створене трајне основе даљег социјалистичког преображаја села, консеквентно развијене и продубљиване у институционалним и организационо правним формама које су одговарале националним условима.¹⁾

Заснивајући се на социјалистичким принципима, пољска пољопривредна реформа произилази из схватања да постоји једна генерална марксистичко-лењинистичка концепција социјалистичког развоја пољопривреде. Зато се специфичност преображаја пољопривредног система у Пољској изражава у темпу и методу реализовања те генералне концепције. Узимајући у обзир реалне друштвено-привредне услове, та политика — како се наглашава: „(...) произилази из постојеће реалне ситуације у пољопривреди и усмерава на покретање свих резерви за пораст производње, као

1) Продубљену правну анализу друштвено-аграрних промена у Пољској видети у раду М. Блажејка: Влијаније ленинског декрета „О земљи“ на социјалистичке преобразоване аграрног устроја у Пољше (Утицај лењинског декрета „О земљи“ на социјалистички преображај аграрног система у Пољској), у заједничком раду под редакцијом Г.А. Аксijenока и В.М. Чивадзе: Лењинскиј декрет „О земљи“ и современост (Лењинскиј декрет „О земљи“ и современост), Изд. „Наука“, Москва 1970.

и даљег напретка у друштвеној и техничкој реконструкцији пољопривреде²⁾, не намећући селу начин привређивања који оно не би прихватило.

Доводећи у везу системски пораст пољопривредне производње и њен технички напредак са друштвеним променама на селу и пољопривреди, директиве пољопривредне политике налажу основе развијања пољопривреде у свим њеним секторима³⁾ Сваки од сектора пољске пољопривреде: државни, задружни, друштвено-удружени⁴⁾ и индивидуални имају за циљ извршење истог задатка, пољопривредно-производног и друштвено-економског.

Специфичност структуре пољске пољопривреде је са једне стране производно-технички врло развијен друштвени сектор, који обухвата око 17% површине пољопривредног земљишта и који је основни вид социјалистичке базе пољопривреде. Доминирајући пак улогу, у смислу земљишних поседа, у пољопривредној производњи има сектор индивидуалних произвођача, који обухвата 80% укупне површине земљишта. Треба нагласити да је у послератном периоду од 30 година, индивидуална пољ. производња претрпела дубок друштвено-економски преображај. Захваљујући увођењу комплекса економско-правних инструмената, индивидуална производња је укључена у орбиту народне привреде и у оквиру социјалистичког планирања и подвргнута економским законима социјалистичког уређења.

Основни принцип пољопривреде у свим њеним секторима, кас и задаци производње и перспективни друштвено-системски циљеви, учинили су неминовном потребу трајне производне кооперације свих сектора, а пре свега индивидуалних произвођача са државним пољопривредним сектором, а такође и другим друштвено-пољопривредним јединицама. Прихваћен је облик производне кооперације који се у пољопривредној политици

2) Видети у програмском реферату Политичког Бироа XV Пленума КЦ ПЗПР (ЦК Пољске Уједињене Радничке Партије) — о даљем побољшању исхране народа и развоју пољопривреде; у брошури XV Пленум КЦ (ЦК) Пољске Уједињене Радничке Партије. Оригинални материјали и документи, Варшава 1974, стр. 51.

3) Тај принцип јасно изражава одлука VII Конференције Пољске Уједињене Радничке Партије: о даљем динамичном развоју социјалистичке изградње — већи квалитет рада и животних услова народа, у брошури: VII Конгрес ПЗПР, Оригинални материјали и документи, Варшава, 1975, стр. 243 и следећа.

4) Тим именом називам Пољопривредно-производне јединице, које улазе у организацијски састав пољопривредних задруга, третираних у праву (на прим. чл. 33 § 1 грабанског кодекса) као социјалистичка правна лица. Обраћање пажње на тај скроман по размерима (непуна 2% површине земаља, додељених од стране државе на употребу) пољопривредни сектор указује на то да пољопривредно-производне јединице, које улазе у његов састав удружена пољопривредна газдинства задруга пољопривредних кружока *zespoxowe gospodarstwa rolne spdzialni koek rolniczych*), као и пољопривредни кружоци, који обављају пољопривредну делатност (*prowadzace gospodarza, dza lalnošć kolk kolnicze*) извршавају у великој мери кооперативне функције са индивидуалним произвођачима.

Издавају те пољопривредног сектора добија свој правни израз у бројним нормативним актима, који нас овде интересује, стога што регулише проблеме кооперације у пољопривреди, овлашћују надлежне централне органе за увођење и примену у оквирима своје организације, преко подређених организационих јединица, одређених прописа. Поред Централног Савеза Производних Пољопривредних Задруга (*Zarządu Centralnego Związku Rolniczych Spółdzielni Produkcyjnych*) законодавац издава и Централни Савез Пољопривредних Кружока (*Centralnego Związku Kolek Rolniczych*).

Пољопривредни Кружоци (*les cercles, agricultural circles*) имају у пољском селу стогодишњу традицију, делују у преко 90% села са својом администрацијом (*soleckich*), уједињењу око 2,7 млн. чланова и обухватају у својој разнородној делатности више од 50% укупног броја индивидуалних пољопривредних газдинстава. Њихов правни карактер регулише право о удружењима из 1932. године. О њиховој правној специфичности видети у монографији М. Блажејцзку *Kulka rolnicze w procese socjalistycznej pšbudowi rolnictwa* (Пољопривредни кружоци у процесу социјалистичког преображаја пољопривреде), Државно Научно Издање (даље скраћено — PWN), Варшава 1965. г.

третира као нови облик функционалног интегрисања целе пољопривреде, који има пре свега да служи — као што је то формулисано у директивама пољопривредне политике „бољем коришћењу резерви и подизању ефективности пољопривредне производње”.⁵⁾ Мада се кооперација појавила у пољској пољопривреди као институционални облик са регулисаним правним статусом свега пре неколико година, подигнута је на нивоу уставне институције и регулисана прописима о друштвено-привредном систему. Пропис чл. 15. Устава Пољске Народне Републике садржи: „Пољска народна власт у бризи о исхрани народа: (...) подстиче развој кооперације и специјализације производње, шири повезивање индивидуалних пољопривредних произвођача са социјалистичком народном привредом”⁶⁾.

2. На основи пољског права установљене су и у пракси реализоване две основне поставке производне кооперације између друштвених пољопривредних јединица и индивидуалних произвођача, а наиме:

— Индивидуална кооперација (*jednoskowa* — прим. прев) између подруштвљене пољопривредне јединице која је правно лице и физичког лица — индивидуалног пољопривредника.

— колективна кооперација (*zespoldowna* — прим. прев.) између пољопривр. јединице као правног лица и групе физичких лица — пољопривредних произвођача организованих у правно признато кооперативно удружење.

Први облик кооперације установљен је одлуком бр. 279 Министарског савета од 13. децембра 1973. г. по питању развоја кооперације у пољопривреди.⁷⁾

Други кооперативни облик предњачио је скоро две године испред првог, тачније, први пут је установљен одлуком бр. 44 Министарског савета од 11. II 1972. год., о помоћи државе пољопривредним задругама као и другим облицима заједничке производње у пољопривреди,⁸⁾ убрзо замењен новом одлуком бр. 209 Министарског савета од 30. августа 1974. г. о помоћи државе удруженој производњи у пољопривреди.⁹⁾

После неколико година практичне конфронтације правних решења о кооперацији са реалним условима на селу и у пољопривреди, извршене су коректуре тих прописа. Одлука (бр 279 и 209) Министарског савета замењена је новим нормативним актом, који регулише оба облика кооперације одлуком бр. 11 Министарског Савета од 16. I 1976. г. о развоју удруже-

5) Видети у горе поменутој (у допуни 3) Одлуци VII Конгреса PZPR..., стр. 245-246.

6) Обновљен оригинални текст од 16 фебруара 1976. Дневник Закона (даље скраћено — Дз. У.) (бр. 7, позиција, даље скраћено — поз.) 36.

7) Монитор Пољски (даље скраћено — Мон. Пол.) бр 55 поз 306.

8) Мон. Пол. бр 13, поз. 88.

9) Мон. Пол. др 31, поз. 185.

ња пољопривредника специјализације и кооперације у пољопривреди¹⁰⁾, као и прописа о извршењу.¹¹⁾

Аналогно горе наведеним прописима, одлука бр. 11. Министарског Савета у § 6) установила је јединствени правни облик за обе врсте кооперације, — вишегодишњи кооперативни уговор а такође је јединствено регулисала (у § 5, и 7) суштину и обим оба облика кооперације у области: пољопривредне производње, инвестиција, пољопривредних услуга, као и друштвено-културне делатности.

Правно регулисање производне кооперације у пољској пољопривреди које у суштини још увек има провизорни и нестабилизовани карактер и, с тог становишта је нормирано правним актима нижег реда, и праћено у току емпиријског истраживања друштвених последица практичне примене тих прописа¹²⁾, указују на суштинске проблеме који захтевају научно разматрање и пружају могућност за шире теоријско разматрање. Ипак, не могу сви ти проблеми бити укључени у нашу прву дискусију. У размислању о основним правним питањима кооперације, која се јављају у условима полске пољопривреде, као и са упоредно-правног гледишта, конфронтирајући пољска правна решења са југословенским решењима, треба се ограничити на презентирање неколико, по мом мишљењу, важних проблема. Да бисмо омогућили компаративну анализу, условљену разумевањем његове правне и друштвене суштине, проблеме треба поставити на ширу нормативно-правну основу и поткрепити га бар делимичним емпиријско-правним материјалом. Управо са тог становишта не можемо у реферату заобићи неке важне описно-правне фрагменте.

3. Ако кооперацију, која је по својој друштвеној суштини економска категорија, разумемо као заједнички рад неколико радника у процесу производње за стварање одређеног производа, тада њену пољопривредну суштину треба схватити као производну сарадњу пољопривредних произвођача.¹³⁾ Зато нам се чини да је полазна тачка у разматрању правне суштине и карактера кооперације у пољопривреди, одређени круг субјеката, који улазе у односе кооперације. То истовремено омогућује разликовање кооперације од других сличних облика сарадње у пољопривреди, а нарочито од уговарања пољопривредних производа.

10) Мон. Пол. нр. 11, поз. 53 измењена (делимично) одлука нр 168 Савета Министара од 6. августа 1976. године, Мон. Пол. нр. 33, поз. 143.

11) Обухватају оне наредбе Министара Пољопривреде и финансија од 22. априла 1976. године у вези принципа стварања удружења индивидуалних пољопривредника, специјализације и кооперације у пољопривреди, Мон. Пол. нр. 19, поз. 88 као и инструкције нр. 2 Министра Пољопривреде од 22. априла 1976. године у вези примене прописа о развоју удружења индивидуалних пољопривредника, специјализације, и кооперације у пољопривреди, Dziennik Urzędowy (Дневник Управе) Министарства Пољопривреде, нр. 5, поз. 14.

12) Ради комплетности прописа о правним основама кооперације индивидуалних пољопривредника са подручњеним сектором, треба указати на: одлуку нр. 1116 Централног Уреда Пољопривредних Кружока (даље скраћено — ЦЗКР) од 16. марта 1976. г. у вези развоја специјализације и кооперације на индивидуалним газдинствима. Информатор ЦЗКР нр 4, поз. 26, као и наредба Министара Пољопривреде од 31. маја 1974. године у вези принципа одређивања додатака на ренту за кооперацију у пољопривредној производњи, Дз. У. нр. 31, поз. 128 (додатак на ренту за поверено држави пољопривредно газдинство).

13) Истраживања у области функционисања кооперације удружених газдинстава (колективне кооперације — прим. прев.) до сада под мојим руководством, са три научно-истраживачке екипе Studium Doktora nekiego; у јулу 1976. године — у Војводству (даље скраћено — војв.) новоседецим, у фебруару у вој. познанским, у јуну 1977. у војв. ступским.

13) Чини се да се у том смислу може говорити о извесном слагању са југословенским научним ставовима изнетим у монографији В. Васића: Путеви развика социјализма у пољопривреди Југославије, изд. „Рад“ Београд 1960, стр. 165—166.

У светлу нормативних решења прихваћених у одлуци бр. 11 Министарског Савета, и разумевања њених прописа, кооперативни односи могу бити заснивани искључиво између пољопривредних произвођача. Круг тих субјеката кооперације одређује на јединствен начин одредба § 5 одлуке, набрајајући као такве: „подруштљавање пољопривредне јединице“, индивидуалне пољопривредне произвођаче и удружења пољопривредника. То су појмови који, у пољском позитивном праву као и доктрини, имају јединствену суштину, при чему је „удружење пољопривредника“ (zespół rolników) правно дефинисан појам:¹⁴⁾

У условима пољске пољопривреде, јединице друштвене пољопривреде су, поред државних пољопривредних предузећа, која постоје у свим социјалистичким земљама (даље, скраћено — РСП), такође, пољопривредни кружоци који се исто тако баве пољопривредном делатношћу, као и неке њихове привредне јединице — задруге пољопривредних кружока (даље, скраћено — СКР). Ове последње, због своје (пољске) специфичности, захтевају објашњење.

Знатан број пољопривредних кружока, поред разноврсне услужно-пољопривредне делатности коју обавља у корист пољопривредних газдинстава (својих чланова), такође развија пољопривредно-производну делатност, скоро искључиво на Државном земљишном фонду (даље, скраћено — ПФЗ) који им је пренесен у државину и бесплатно коришћење¹⁵⁾. Као правна лица, пољопривредни кружоци на тој земљи обављају у сопствено име непосредно пољопривредну производну делатност.

У рејонима са већим комплексом ПФЗ омогућено је додељивање пољопривредним кружоцима веће површине обрадиве земље на којој она не обављају непосредно пољопривредну производну делатност, већ то чине СКР које у таквим случајевима, поред основне механизацијско-услужне делатности на индивидуалним пољопривредним газдинствима, обављају и пољопривредно-производну делатност. Ова се делатност врши на већим комплексима који су организационо издвојени из оквира СКР и означени именом удружена заједничка пољопривредна газдинства (zespół gospodarstw rolnich). Њихова самосталност има ограничен карактер, зато се она користе правним лицем СКР¹⁶⁾.

Кооперација између кооперативних производних задруга великих подруштљених пољопривредних јединица и индивидуалних газдинстава, односно коопераната који не поседују тако велике комплексе земље, није увек за кооперативне јединице економски исплативо и привредно основа-

14) Прописом § 2, уст. 1, ркту 1—5 горе поменуће одлуке нр 11 Савета Министара.

15) За разлику од државине, примењиване приликом додељивања земље ПФЗ индивидуалним произвођачима, пољопривредни кружоци имају такође право коришћења тих земаља, то јест, исте правне форме која се примењује на додељивање државне земље ПГР и РСП.

16) По статуту СКР је добровољно самоуправно удружење правних лица пољопривредних кружока и физичких лица (пољопривредника), изабрано од стране свих или већине пољопривредних кружока на територији општине. Принципе њиховог функционисања регулишу интерни акти ЦЗКР, а нарочито: одлука нр. 24 Главног Савета ЦЗКР од 15 априла 1976. године у вези статутарних прописа задруга пољопривредних кружока, Информатор ЦЗКР нр. 3, поз. 12; одлука нр. 123 Управе ЦЗКР од 14. априла 1976. године у вези реализације праваца механизације, поверених од стране кооперативних пољопривредних кружока, Информатор ЦЗКР нр. 5, поз. 34; одлука нр. 125 Управе ЦЗКР од 30. априла 1976. године у вези примана чланова у кооперацију пољопривредних кружока и неких права чланова тих кооперација, Информатор ЦЗКР нр. 5, поз. 35; одлука нр. 108 Управе ЦЗКР од 13. јануара 1976. године у вези принципа и праваца друштвено-привредне делатности СКР, Информатор ЦЗКР нр. 3, поз. 13.

но. Зато се појављује први проблем склоности коопераната за производњу сарадњу због тога што се заправо кооперативни односи у пољопривреди по самој природи ствари, заснивају на пуној добровољности када се ради о индивидуалним пољопривредницима. Да ли се то, међутим, мора односити и на кооперативне јединице, нарочито када се ради о ППР, или оне морају имати обавезу склапања кооперативних уговора са пољопривредницима?

То је питање несумњиво повезано са ширим теоријским проблемом који не само да превазилази правну проблематику кооперације, већ је такође и ван области пољопривредних односа и тиче се принципа склапања уговора од стране државне пољопривредне јединице¹⁷⁾. У случају који нас интересује, тј. кооперације у пољопривреди, ради се, међутим, о једном од аспеката слободе уговарања, заправо, о слободи одлучивања о склапању или несклапању уговора¹⁸⁾.

У разматрању тог питања чини се да треба искључити чињеницу која није спорна, а наиме, да обавезе склапања уговора о кооперацији не може бити правно наметнута недржавним јединицама друштвене пољопривреде, тј. производним пољопривредним задругама а у пољским условима и пољопривредним кружоцима и СКР. То је становиште и пољског законодавца који предлаже Централном Уреду Савеза Пољопривредних Задруга и централном Савезу Пољопривредних кружока провођење принципа одређених одлуком бр. 11 Министарског савета и њихову примену у организационим јединицама које су обједињене у те савезе¹⁹⁾.

Другачије је, када се ради о државним пољопривредним јединицама. Формулишући њихове задатке одлука 11. Министарског Савета послужила се обртом из чега се само логичко-језичком анализом не може извести обавеза кооперације са индивидуалним пољопривредним произвођачима. Том пропису је дат језички израз у (w § 5): „Друштвено-пољопривредне јединице развијају производну сарадњу, која је даље названа „кооперацијом“ са индивидуалним пољопривредним произвођачима и удружењима пољопривредника“. Ако узмемо у обзир карактер „типа задатака“ привредне политике, као и у том смислу упутства централних органа државне администрације (нарочито скупштинских дебата), несумњиво је да међу задатке ППР улази развијање кооперације са индивидуалним про-

17) То су проблеми којима се правна наука одавно бави, али који нису били решени ни у једној доктрини. Погледати њихово објашњење са аспекта који нас овде интересује посебно у публикацијама: С. Бучковски: *Zasada wolności umów w obrocie gospodarki uspołecznionej* (Принципи слободе склапања уговора у промету подруштвене пољопривреде), „Држава и Право“, уст. 3, 1961; Х. Давидович: *Osovojnzek zavjeranja umov niendzi jednostkami gospodarski uspołecznionej* (Обавеза скупљања уговора између јединица подруштвене привреде), „Преглед Привредног Законодавства“ нр. 12, 1968; А. Рембјелински: *Elementi swobody kontraktowej, w stosunkach obrotu uspołecznionego* (Елементи слободе уговарања у односима подруштвеног промета), *Економско-Правне Студије*, XIV, 1975. као и З. Радковањски: *Теорија умов, PWN*, (Теорија уговора, PWN), Варшава 1977 (у одељку III).

18) Аспект слободе склапања уговора узима у обзир у својим разматрањима В. Чахурски, дајући појму слободе шире значење у раду: *Pravo zoborjoznanj w zariše, PWN* (Право обавеза у нацрту, PWN), Варшава 1968, стр. 189—190.

19) Видети препис 15 те одлуке. Не треба судити да уреди тих централних савеза аутоматски спроводе те принципе. Тако, на пример, Централни Уред Савеза Пољопривредних Кружока у својој претходно поменутој (у допуни 11) одлуци нр. 116 од 16. марта 1976. године само је делимично уводно у своју организацију принципе одређене одлуком нр. 11 Савета Министара у вези кооперације, искључујући из кооперације социјално-културну делатност, а као резултат тога из кооперативних уговора (оквирно одређених у § 7, ркту 1—6) — враћање пољопривредницима њихових социјалнокултурних објеката.

извођачима и да је то њихова обавеза. Тај задатак је такође формулисан у горе наведеној одлуци нр. 279. Министарског Савета од 13. децембра 1973. г. о развоју кооперације у пољопривреди, изражено је у § 1, уст. 1.: Државна пољопривредна предузећа и државна пољопривредна газдинства, даље звана „државна пољопривредна газдинства“, приступиће развијању сарадње, даље зване „кооперација“ (...) између њих и пољопривредника и удружења индивидуалних пољопривредника“.

Обавезу кооперације ППГР у пољској пољопривреди не можемо схватити као правну обавезу, која на страни индивидуалних пољопривредних произвођача ствара овлашћења да захтевају склапање кооперативних уговора и остварење тог права у случају неиспуњења. То је, ипак, обавеза типа задатка, која у односу на ППГР може бити захтевана само од надлежних пољопривредних органа. Зато се у пракси срећемо са нејединственим начином испуњавања тог задатка од стране ППГР. Знатна већина њих развија кооперативне односе са индивидуалним произвођачима, схватајући то као свој задатак, а такође и за себе корисну делатност. Истовремено, постоје ППГР које уопште не развијају кооперацију и одбијају пољопривредницима склапање уговора о кооперацији, или је развијају у незнатној мери и поред тога што су за њу заинтересовани индивидуални произвођачи.²⁰⁾

Ако кооперацију у пољопривреди схватамо само и искључиво као економску категорију, њену функцију ограничимо на производне задатке, у том случају требало би схватити принцип слободе склапања кооперативних уговора само преко државних јединица, Економска оправданост кооперативне сарадње представљала би својеврсни критеријум по коме би се одлучивало о склапању или несклапању, у конкретном случају кооперативних уговора, са пољопривредницима.

У условима пољске пољопривреде, кооперација подруштвљених привредних јединица са индивидуалним произвођачима треба да испуњава не само производну функцију, већ нераздвојиво за њу везану друштвено-системску функцију у области промене структуре савремене пољопривреде, као и социјално-културну функцију. Економска оправданост кооперације ни у ком случају не може лимитирати обсег њене промене, нити утицати на њен развој или ограничење. Економске последице такве њене примене компензира, у условима пољске пољопривреде, општеприхваћен принцип дотације кооперације. За њу гарантује правна норма уредбе Министара Пољопривреде и Финансија од 22. априла 1976. године, изражавајући (у § 12, уст. 1), да: јединицама подруштвљене пољопривреде које коопе-

20) Поводом таквог примера требало би представљати реалну слику кооперације у једној општини у којој смо вршили емпиријско истраживање, наиме, на примеру општине Nova Wieś Leborska u woj. śląskim. У општини постоје три друштвено-пољопривредне јединице, наиме, ППГР Леборк, као формирана пре две године локална СКР, која има удружено пољопривредно газдинство у Желазковју. Према стању на дан 15. фебруара 1977. године, прва међу поменутиим државним јединицама која заузима око 6.000 ха имала је једва 9 коопераната, друга пак није имала ни једнога, док је локална СКР са својим удруженим пољопривредним газдинством са површином 780 ха земље ПФЗ имала у то време 87 коопераната. Шире и детаљније разматрање горе поменутог примера видети у раду: M. Błażejczka, Rozgraniczenie kooperacyjnych powojonazaj uspołecznionych jednostek gospodarki rolnej z indywidualnym rolnictwem na obszarze gminy (Разграничење кооперативних повезивања подруштвљених пољопривредних јединица са индивидуалном пољопривредом на терену општине), „Нова Пољопривреда“, нр 15, 1977.

пирају са удруживањима пољопривредника или поседницима индивидуалних пољопривредних газдинстава служе дотације за покриће: 1) исплаћивања приликом куповине животиња, трошкова за узгој и других издатака, доплате за доставу о року садница кромпира и семења, кооперантима у вези са закљученим уговорима о кооперацији, као и друге доплате које се врше преко подруштвених јединица за откуп и уговарање, 2) доплате за вредности услуга под условима одређеним посебним прописима”.²¹⁾

Треба сватити да истовремено функције кооперације које излазе из оквира задатака пољопривредне производње, као и одређени задаци ППГР који утичу на напредак и развој целе пољопривреде, одређују став да државне пољопривредне јединице треба да имају јединствено формулисану правну обавезу склапања уговора о кооперацији са индивидуалним пољопривредним произвођачима. Ту обавезу треба да одреди и наметне ППГР као свој задатак и правна норма друштвено привредног плана, која одређује минималан делокруг тих обавеза у оквиру кооперативне производње. У оквиру тако схваћеног „лимита” кооперације, објављеног преко општине ППГР не би требало да одбије склапање кооперативног уговора.

Из прихваћеног и већ израженог (w. p. 3) става о схватању кооперације као производног односа између произвођача, произилази да по важећим прописима у круг коопераната треба убрајати искључиво пољопривреднике, тј. лица које воде властито индивидуално пољопривредно домаћинство. У пракси ипак срећемо често примере склапања кооперативних уговора са физичким лицима која нису индивидуални произвођачи, нпр. ППГР са својим радницима, РСР — са својим члановима и радницима, а некада и са лицима која обављају руководеће функције у органима задруге (председником, главним књиговодом, инжењерским персоналом).

Чини се да и поред јединственог става по том питању, одлуке нр 11 Министарског Савета о развијању кооперације између подруштвених пољопривредних јединица и индивидуалних пољопривредних произвођача, такве случајеве треба схатити као очигледне грешке, које треба елиминисати из друштвене праксе. Појам индивидуалног пољопривредника има у правним прописима јединствено значење. Практична примена горе приказаног прописа одлуке, не треба да задаје никакве интерпретативне проблеме.

Извесна објашњења захтева појам „заједнички кооперант”, као што је удружење индивидуалних пољопривредника.²²⁾ У организационим окви-

21) Величину дотација регулишу посебни прописи. Банка Прехрамбене Производње (Банк Господари Животине) даје дотације: државним пољопривредним предузећима на начин и у терминима одређеним посебним прописима (Актуално одлуком нр. 9 Министарског Савета од 16. јануара 1976. године у вези система дотације државних пољопривредних предузећа подређених Министру Пољопривреде или народним одборима, није публикована); задругама као и организацијским јединицама пољопривредних кружока у шестомесечним терминима на основу одлука властитог војводског савеза (задруга или пољопривредних кружока).

22) У светлу прописа § 2 уст. — ркту 1—5 под удружењем индивидуалних пољопривредника се подразумева група од најмање три пољопривредна произвођача који задовољавају следеће услове: 1) власници су посебних газдинстава или пољопривредних некретнина; 2) живе у том или оближњем насељу; 3) склопили су међусобно договор о удруживању који треба да буде регистрован у општини, 4) лично раде у удружењу и приход од тога рада им је једино средство издржавања, 5) пласирају своје производе на основу дугорочних уговора са јединицама друштвене привреде. Према удружењима се примењују одговарајући прописи грађанског права.

рима таквог суседског удруживања, пољопривредници развијају међу собом производно кооперативне односе у оквиру уговора заједнице грађана (*spolka cywilna*), стварајући допунске облике заједничког привређивања означене традиционалним именом — прости облици кооперације²³). Удружење није правно лице, зато уговор о кооперацији, са подруштвеном пољопривредном јединицом, склапају сви чланови удружења.²⁴) Један од услова административног признавања (од стране начелника општине) групе пољопривредника за удружење, је његово везивање вишгодишњим уговором са јединицом подруштвене привреде (не само пољопривреде). Уколико су, ипак, претходно важећи прописи (одлуке нр. 44 и одлуке нр. 209. Министарског Савета) захтевали да функционално повезивање удружења са пољопривредном јединицом подруштвене привреде има правану форму кооперативног уговора, то одлука нр. 11. Министарског Савета садржи захтев откупа пољопривредних производа од удружења.²⁵) Ступање удружења у кооперативне односе са подруштвеном јединицом пољопривреде је у потпуности добровољно, при чему је у пракси само мали број удружења склопило кооперативне уговоре, везујући се за непољопривредне јединице друштвене привреде уговором о откупу (контрактације)²⁶) Сви правно прописани принципи о склапању кооперативних уговора са индивидуалним произвођачима примњују се и на удружења индивидуалних пољопривредника који ступају у кооперативне односе као неперсонификоване групе физичких лица.

4. Предмет кооперације у пољопривреди могу бити пољопривредни производи у ужем смислу значења те речи, који не прекорачују оквири пољопривредног процеса производње у коме учествују биолошки чиниоци, односно у пољопривреди *sensu stricto*, као и у ширем значењу — обухватајући сферу производње која прекорачује те оквири и обухвата пољопривредно-прехрамбену индустрију. Такво схватање предмета кооперације одређују прописи само у односу на кооперацију која је добила израз у

23) Са аспекта своје друштвене структуре, производних задатака и циљева реализације пољопривредне политике, удружења индивидуалних пољопривредника су у извесној мери слична селачким удружењима у совјетској пољопривреди првих година после револуције, чији је првни статус регулисала — одлука о мерама за стабилизацију и развој крестанског и сеоског домаћинства, Збир Указа РСФСР од 1921 г. нр. 1, поз. 9. По својој правној форми она су слична француским пољопривредним производима удружењима (*Les groupements agricoles d'exploitation en commun* — скраћено G.A.E.C), која делују на основу одлуке нр. 62—917 до 8. августа 1962. г.

24) Детаљнију анализу њиховог правног система са аспекта нормативне и емпиријске грађе садржи рад Б. Шулецике: *Ustruj prawni że spoluв rolnikuv individualnih v švjetle badanj empiričnim* (Правни систем удружења индивидуалних пољопривредника у свету емпиријских истраживања), „Правне Студије”, свеска 4, 1975. Видети такође Ј. Грожман: *Tvoženje i funkcionovanje zespoluv rolnikuv v švjetle badanj empiričnih naterenje voj slupskogo* (Стварање и функционисање удружења пољопривредника у светлу емпиријских истраживања на терену војводства слупског), рапорт нр. 02 научних истраживања у току, збирно издање, Варшава 1977, као и (истог аутора) — *Zakres produkcije skooperoवानej u zespolah rolnikuv individualnih poljoprivrednika*, „Нова Пољопривреда” нр. 16, 1976.

25) Потпуније разјашњење тога проблема видети у раду М. Блажејчика: *Tip i forma kontraktu vjonzončesego zespol rolnikuv individualnih z jednostkom gospodarki u sprolečnjonej* (Тип и форма уговора између удружења индивидуалних пољопривредника и јединица подруштвене пољопривреде), „Нова Пољопривреда”, нр. 6, 1977, као и арт. А. Шљејевска: *Uмова кооперација či kontraktација* (Кооперативни или конкретивни уговор), „Правне Новине”, 1977.

26) Из обављених емпиријских истраживања, (о којима је реч у 12. допуни), произлази да су свега 1% удружења везана кооперативним уговорима са јединицама друштвене (подруштвене) пољопривреде, 98% удружења се везује таквим уговором са подруштвеним јединицама за откуп, (ребе за удружења — другим уговором о пласману својих пољопривредних производа).

правој форми удруженог типа и, у основи, на кооперацију која је развијена између јединица подруштвљене привреде.

Такву предметну одређеност кооперације која је остварена у оквирима кооперативних удружења, изграђивану на организационим основама пољопривредних комбината, регулишу прописи одлуке нр. 82 Министарског Савета од 9. априла 1976. г. о пољопривредним комбинатима.²⁷⁾ Она изражава (w § 10), да: „у рејонима где преовлађује земљиште у поседу државних пољопривредних предузећа, комбинат може да створи привредни савез, даље зван „удружење“, чији чланови могу бити организационе јединице које делују на терену комбината (...)“²⁸⁾, као и пољопривредне јединице и јединице прехрамбене индустрије.

Друкчије је када се ради о кооперацији између индивидуалних произвођача и подруштвљених пољопривредних јединица. Јединице кооперације могу бити само подруштвљене пољопривредне јединице, искључујући јединице пољопривредне и прехрамбене индустрије. Чини се да је такво решење потпуно исправно. Технолошко-производни процеси у индустрији и пољопривреди су тако променљиви, да је немогуће између њих организовати производну сарадњу која испуњава суштину кооперације. Зато покушаји организовања такве производне сарадње немају реалну шансу, а кооперација пољопривредника са индустријом своди се у суштини на контрактацију. Исти су резултати првих покушаја практичног организовања те кооперације, која је, на основу одлуке нр 279. Министарског савета, требало да буде такође развијена w § 1, уст. 1. и 2) са предузећима пољопривредне и прехрамбене индустрије.

Могуће је такву кооперацију пољопривредника са индустријом организовати преко додатних улагања индустријских предузећа у пољопривредна средства за производњу у кооперативном пољопривредно-производном процесу; нпр. улагање шећерана у тракторе, комбајне за сакупљање шећерне репе, механизацију за заштиту плантажа шећерне репе итд. Таква решења су организационо и технички могућа. Ипак, она не изгледају друштвено основана. Улагања у техничка средства за пољопривредну производњу треба да врше пољопривредна предузећа, а не индустријска, која по природи ствари увек представљају услужни машински парк, који није организован за сопствене потребе непосредне производње, уз све негативне последице које отуда произилазе.

По одлуци нр. 11 Министарског Савета, предмет кооперације са индивидуалним произвођачима и удружењима индивидуалних произвођача треба да буде: пољопривредна производња, инвестиције, пољопривредне услуге, као и социјално-културна делатност (§ 5). У развијању тих прописа (w § 7), одлука набраја кооперативне односе у које, у корист својих коопераната, ступају подруштвљене пољопривредне јединице: 1) оне сара-

²⁷⁾ Мон. Пол. нр. 20, поз. 90, измењена (делимично) у истом 1976, Мон. Пол. нр. 45, поз. 152.

²⁸⁾ Као такве организацијске јединице, одређује одлука (у 10 уст. 2), подређене Министру Пољопривреде, Прехрамбене Индустрије и Откупа (Скуп), уједињене у: Централни Савез Пољопривредних Задруга „Сеоски Самодопринос“ „Samorotnos Њорска“), Централно Удружење Пољопривредних Кружока, Централно Удружење Производних Пољопривредних Задруга и удружење индивидуалних пољопривредника.

ћују у развијању производње растиња и животиња, 2) развијају услуге, нарочито пољопривредне, занатске, транспортне и монтажно-грађевинске, 3) опскрбљују пољопривреднике квалитетним садним материјалом, животињама, као другим производним средствима, 4) сарађују у организовању фарми, фабрика специјализованих за потребе пољопривредне производње, вршење услуга и др., 5) учествују у производњи и социјалном инвестирању 6) обезбеђују пољопривредницима социјално-културне објекте и опрему.

У одлуци се не налази основни елеменат предмета кооперације, уговор о откуп, који у сваком случају без изузетка улази у оквир кооперативног уговора. Неизоставни саставни елеменат кооперације је пласман производа кооперативне јединице. То је изражено у одлуци нр 279 Министарског Савета о развоју кооперације у пољопривреди, где се предвиђа у чл. 3, уст. 1: „кооперација може да обухвата производну делатност (...), уговарање откупа и откуп обухватајући извршење (...) сталних или периодичних достава (...)”.

Што се тиче кооперативног захвата саме производње и услуга намењених индивидуалним произвођачима (и удружењима индивидуалних произвођача), оне у основи не изазивају проблем правног карактера и, у том случају, кооперација се ни по чему не разликује од оне која је примењена у југословенској пољопривреди.²⁹⁾ Проблеми се појављују када се ради о инвестирању у кооперацију пољопривредне производње и за социјално-културне потребе.

Развој кооперације у пољској пољопривреди показује да кооперација индивидуалног пољопривредног газдинства са подруштвљеном јединицом пољопривреде, у широкој области производње, захтева инвестицију она улагања од стране подруштвљене пољопривредне јединице у газдинство коопераната. У таквим случајевима, величина кооперативне производње у једном пољопривредном газдинству премашује производњу неколико десетина коопераната који нису користили инвестиције кооперативе.

Ту појаву треба илустровати примером. Највећи потенцијал у кооперацији са произвођачима (индивидуалним) има Кетшинско Пољопривредно-Индустриско Удружење, које је 1975. године имало око 2.000 коопераната везаних са преко 2.3000 кооперативних уговора.³¹⁾ Просечан обим кооперативне производње у тим газдинствима ипак није велик и обухвата производњу биљне културе са површине око 1 ха, или у производњи животиња, неколико грла товних свиња или говеда.³²⁾ Међу

29) Видети нп. узрок оквирног дугогодишњег уговора о кооперацији у закључку нр. 5 горе поменуте (у допуни 11) инструкције нр. 2. Министра Пољопривреде од 22. априла 1976.

30) Нарочито у првом периоду њеног развоја у југословенској пољопривреди, који у извесној мери одговара садашњем периоду у пољској пољопривреди. Таква оцена произилази на пример, из два рада из области савременог стања кооперације у југословенској пољопривреди: Р. Буровића: Уговор о кооперацији у пољопривреди, „Анали Правног Факултета у Београду”, з. 1—2, 1963, стр. 87 и следећа и С. Аранђеловић: Правни односи кооперације, у истом часопису з. 3—4, 1963, стр. 377 и следећа.

31) Према подацима А. Кlementовског у чланку: Vspulpraca gospodarca agrokompлекса kętshњskiego z rolnјikama (Приведна сарадња кетшинског агрокомплекса са пољопривредницима), „Проблеми Пољопривредне Економије”, нр. 1, 1976. Удружење је у првој години своје делатности скупило 2.207 уговора са 1.820 индивидуалних произвођача.

32) На основу садржаја 200 испитиваних кооперативних уговора у Удружењу Система и Пољопривредног Права Државног Института и Права ПАН.

уговорима о кооперацији има и таквих којима је предмет кооперације производња биљне културе са површине од 0,5 ха, односно одгој неколико, па чак и једне свиње за тов, или говечета.³³⁾ Уколико, на пример, на једног кооперанта који се бави производњом стоке (укључујући говеда и свиње за тов) припада једва 4—5 грла,³⁴⁾ то приликом додатних инвестиција од стране кооперативне јединице број грла узгајаних у кооперацији расте 50—100-струко. Другачије речено, у таквим случајевима један индивидуални произвођач може у кооперацији са подруштвеном пољопривредном јединицом да допринесе више него 50 па чак и 100 коопераната.

Такав, по мом мишљењу, исправан правац развоја кооперације са индивидуалним произвођачима, а некада и са удружењима индивидуалних произвођача, прихватају неке СКР, пре свега у тову свиња. У оквиру петогодишњих кооперативних уговора, СКР обезбеђују, на кредит својим кооперантима комплетне вишеспратне оборе за узгој више стотина свиња у вредности 0,5—1 милиона злата. Тако је, на пример, СКР у Новом Селу Ленборске у Слупском војводству, у оквиру кооперативног уговора који је склопљен са месним — индивидуалним произвођачима,³⁵⁾ саградила на његовом газдинству металне оборе на спрат за смештај 280 свиња, у вредности од 450.000 злата, достављајући му истовремено полугодишње, по 280 комада свиња (од 25—35 кг.), као и квалитетну храну властите производње у количини по 350 кг. на 1. грло. Кооперант, користећи та инвестициона средства као и помоћ СКР,³⁶⁾ обавезао се да ухрани 560 комада свиња годишње до тежине за клање — најмање 110 кг., као и да отплаћује кооперанту одређену суму за инвестиције у 10 рата, у висини од 10% њене вредности утрошене на шестомесечно достављање товљеника.

Инвестиционо учествовање у кооперацији треба схватити као несумњиво важан чинилац, који развија производну сарадњу између коопераната и стабилизује кооперативну производњу између индивидуалних пољопривредних произвођача и подруштвеног сектора пољопривреде.

Горе наведени пример јасно илуструје постојаност те сарадње. Пољопривредно газдинство коопераната постало је производно усмерено на

33) Тако, на пример, кооперативни уговор од 18. марта 1975. г. ППГР Барђани са пољопривредником С.В. из села Барђани о узгоју једне јаловице; кооперативни уговор од 10. јуна 1975. г. РРГР у Наконата-и са пољопривредником М.В. из села Боже о узгоју једне додељене му јаловице, а затим на достављање млека у року од 5 година; кооперативни уговор РРГР у Јанкејам-ма од 13. XII 1974. г. са пољопривредником М. В. из села Podlahi о производњи шећерне репе на површини од 0,5 ха; кооперативни уговор од 29. јануара 1975. г. РРГР у Смоковју са пољопривредником М.Г. из села Чернике, такође о производњи шећерне репе на површини од 0,5 ха, уговор од 20. марта 1975. г. РРГР у Барђанима са пољопривредником А.Л. из села Грензник о пољопривредној производњи и сакупљању комбајном кооперанта јечма са површине од 1 ха.

34) А. Клементовски у горе поменутом чланку, после анализе 104 коопераната наводи: (на стр. 111) да на једно кооперативно газдинство у саставу РРГР припада 5,5 ком. домаћих животиња, узгајаних у кооперацији.

35) Дугорочни кооперативни уговор о производњи товљеника, склопљен 17. децембра 1976. г. са пољопривредником Зигмунтом Ф., чије се газдинство налази у селу Нова Вјеш Ломборска.

36) Која, између осталог, обухвата: 1) зоотехнички и профилактички надзор над товљеницима, 2) лечење животиња, 3) брига да не доспу у ПЗУ (Државни завод за Заштиту), 4) кречење и дезинфекција просторија, 5) изношење бубрета (тзв. стајског бубрива).

једну специјализовану област свињогојство.³⁷⁾ Уложене инвестиције у уско специјализовану делатност искључују могућност њиховог друкчијег производног коришћења од онога што је уговорено са кооперативом, тј. това свиња који, такође, не може бити у тако великим размерама обављан без помоћи у исхрани од стране јединице са којом кооперира. Кооперативна повезаност тог пољопривредног газдинства са СКР је дакле, врло чврста и постојана.

Инвестициона улагања у кооперацију ипак изазивају више правних проблема. У њих првенствено треба убројити питање својине на инвестиционим средствима уложеним у газдинство кооперанта до момента пуне одплате, као и питање гаранције стабилности кооперативне производње везане за те инвестиције.

Сада је у кооперативним уговорима прихваћено правило да тек после коначне отплате инвестиционог дуга кооперативној јединици та средства постају својина коопераната, што не ствара увек расположење код пољопривредника за коришћење тих инвестиција. Поред знатног финансијског напора за отплату, и то у релативно кратком времену, (5 година) они нису, све до коначне исплате свих рата, власници те имовине, са свим последицама које отуда произилазе, што може имати велики практични значај у разним правним односима, нарочито приликом кредитирања.

Такође није без значаја знатно финансијско оптерећење кооперанта, распоређено у врло кратком времену, где у међувремену, за самосталне пољопривредне инвестиције располаже инвестиционим кредитом са знатно дужим роком отплате.³⁸⁾ Зато, такође, разматрање заслужује концепција укључивања у кооперацију инвестиција кооперативе са средствима за производњу и радом коопераната, без оптерећења коопераната издацима око инвестирања и преношења на њега права својине.³⁹⁾

Гаранција стабилности кооперативне производње, засноване на инвестицијама реализованим уз помоћ кооперативе, спада међу основне проблеме. Треба размислити да за специјализовано газдинство, приказано у горњем примеру, неочекивана промена услова уговора о кооперацији може довести до економског пропадања газдинства. Када би, нпр. томе кооперанту по истек уговора о кооперацији 1981. године СКР предложила склапање новог уговора, али без обезбеђивања од стране СКР квалитетне хра-

37) Пошто је, захваљујући томе, оно испунило правно одређене критерије специјализованог пољопривредног газдинства по прописима одлуке 11 Савета Министара поменутог Уредбе Министара Пољопривреде и Финансија од 22. априла 1976. г., одлуком председника општине признато је за специјализовано пољопривредно газдинство са одговарајућим прерогативима и привилегијама у области специјализованих државних и банкарских кредита, земљишних и државних пореза, због инвестиционих издатака за пољопривреду. Детаљнији опис правног статуса оваквих газдинстава видети у чланку М. Блажејска: Статус правни специјалистичког господарства ролног (Правни статус специјализованог пољопривредног газдинства), „Нова Пољопривреда“, нр. 1, 1977.

38) На пример, специјализованом газдинству се даје (наменски-прим. прав.) инвестициони кредит уз рок повраћања средстава до 30 година са почетком отплате до 5 година. Видети пропис у § 6 уст. 1 већ поменутог уредбе Министара Пољопривреде и Финансија од 22. априла 1976. године.

39) На овом месту вреди скренути пажњу на до сада практично нереализовану мисао о заједничким инвестицијама у производњи онога ко кооперира са кооперантом. Одлука нр. 11 Савета Министара спровела је ту идеју (у § 7, ркту 5) у: „удруживање приликом инвеститора“, која се не може изједначити са заједничком реализацијом, која значи учешће у трошковима инвестиција.

не, кооперант би одмах морао драстично да ограничи своју производњу на 5—10% од садашње производње. Толико би само могао да исхрани од производње хране са властитог газдинства.

Развој пољопривредне производње и техничка реконструкција као и постепени друштвено-системски преображај села и директиве пољопривредне политике, тесно су везани за социјално-културни напредак пољопривредног становништва. Таква програмска основа пољопривредне политике нашла је свој израз такође у кооперацији са индивидуалним произвођачима и удружењима индивидуалних произвођача у виду кооперације у социјално-културној области. Чини нам се да у извесној мери такву функцију има кооперација у Југославији, у којој се запажа чинилац разрешавања социјалних разлика на селу.⁴⁰⁾

Практично реализовање социјално-културних функција кооперације, изазива низ значајних правних проблема теоријског и практичног карактера. Основни проблем у области пољског законодавства је усклађивање у корист коопераната тих функција са правним принципима финансирања социјално-културне делатности у кооперативним јединицама.

Искључиви извор финансирања социјално-културних делатности су средства социјалног фонда предузећа, одређених одредбама Закона од 23. VI 1973. године,⁴¹⁾ намењених искључиво за потребе радника и њихових породица (чл. 12.). Обавезивање кооперативних јединица подруштвене пољопривреде да учествују у социјално-културним активностима у корист својих коопераната-индивидуалних пољопривредника, супротно је одредбама закона, које одређују намену средстава социјалног фонда предузећа. То је прва практична примена прописа која захтева елиминисање супротности између одлуке бр. 11 Министарског Савета и горе поменутог Закона о фондовима.

Због практичних потреба, нужно је разјаснити улогу социјално-културних чинилаца у кооперативном уговору. Неизоставни елеменат сваког кооперативног уговора треба да буде одређивање предмета кооперације, а социјално-културна делатност саставни елеменат Кооперативне социјално-културне активности треба да буду конкретизоване у садржини кооперативног уговора исто као производна делатност, инвестициона и услужна.

За сада, у пракси не налазимо у кооперативним уговорима склопљеним од стране ППГР и других подруштвених пољопривредних јединица најчешће никакву конкретизацију у вези кооперативне социјално-културне делатности. Кетшињско Пољопривредно Удружење које је широко развило подручје социјално-културних активности у корист својих коопераната, издало је већ у другој половини 1974. године, летак (проспект) и упутило га својим пољопривредницима, позивајући их на коришћење социјално-културних објеката, који припадају пољопривредним предузећима. Тек 1976. године кооперативне социјално-културне услуге су биле укљу-

40) Види нарочито — Р. Буровић: Уговор о кооперацији у пољопривреди, Београд 1964, стр. 17; следећа, као и већ поменути рад В. Васића: Путеви развика социјализма у пољопривреди... стр. 165 и 233.

41) О принципима стварања и расподеле стамбених, социјалних и наградних фондова удружења, ДЗ. У. нр. 27, поз. 150.

чене у садржај кооперативних уговора у формулацији: „социјалне у про-
светне услуге“.⁴²⁾

Треба рећи да потпуна реализација социјално-културних кооперативних функција у пољопривреди у духу директива пољопривредне политике захтева подизање социјално-културних услуга на исти ниво, какав у кооперативним уговорима имају производне и услужне делатности. У конкретизовању садржаја кооперативног уговора, те делатности треба да буду уписане у обавезе кооперативе као кооперативне обавезе, које кооперант може исто тако обављати као и производно-услужне делатности. Тај упис не може да има само форму општег упутства за коришћење социјално-културних објеката, већ форму конкретне обавезе. Врло важан практични значај има обим тих делатности. Да ли наиме, њихов сумаран обим треба да буде у одређеној пропорцији са обимом производно-услужних кооперативних делатности, или би их с обзиром на специфичност социјално-културних активности требало одређивати равномерно за све кооперанте. Пошто је извор финансирања социјално-културних потреба социјални фонд предузећа, чија величина зависи од приврнутих резултата предузећа, не треба заборавити да у те резултате улази и рад коопераната. Отуда произилази да социјално-културна улагања треба да буду пропорционална обиму производње. О томе сведочи издиференциран степен кооперирања индивидуалних газдинста са подруштвљеним пољопривредним сектором, као и нејединствен положај кооперативних јединица приликом укључивања у коришћење социјално-културних објеката.

5. Проценивши да је једина правна форма уговор, у оквиру кога треба да буде развијена кооперативна сарадња између индивидуалних произвођача и удружења индивидуалних произвођача, правна конструкција кооперативног уговора несумњиво мора да буде централна тачка у разматрању правних форми кооперације. Ипак, треба разумети да су нормативни елементи те конструкције у правним прописима незнатни, док је пракса у обликовању те конструкције тако разноврсна и подложна сталним променама, да у суштини недостају неопходне основе за аналитичко осветљавање правне конструкције кооперативних уговора. Уколико са већом пажњом треба прихватити појаву две публикације посвећене делимичном осврту на садржај и правни карактер кооперативног уговора.⁴³⁾

Одлука Министарског Савета нр. 11 ограничава се на одређивање само елементарних, скоро неизоставних у свакој врсти уговора, саставних елемената кооперативног уговора, наводећи (w § 6, уст. 2) да у кооперативном уговору треба детаљно одредити: 1) странке, 2) предмет уго-

42) У додатку 5 истог примерка стоји текст: „Пољопривредници! Користите услуге наших клубова и библиотека, мензи и спортских терена, излета; Курсева, школства, изложби итд.; предшколских установа, обданишта, колонија и полуколонија, одвоза деце у школе. У примењиваним формуларима за уговоре није предвиђено чак ни место за конкретне социо-културне услуге. Учињено је то тек две године касније у новом узорку кооперативних формулација уведених 1976. г.“

43) А. Limorovič: Rosklad rizika produkcijsnogo v umovje kooperacijnej v rolnictvje (Распоред производног ризика у кооперативним уговорима у пољопривреди), „Држава и Право“ нр. 2, 1977, као и Ј. Паливода: Umova o kooperaciji njendzisektorovej v rolnictvje (Уговор о међусекторској кооперацији у пољопривреди), „Држава и Право“, нр. 4, 1977.

вора, 3) термине извршења, 4) цену и начин плаћања, 5) услове достављања и преузимања, 6) уговорне казне за неизвршење или неадекватно извршење, 7) начин на који могу бити извршене промене уговора⁴⁴⁾ У нормативне елементе конструкције кооперативних уговора такође треба убројити одлуку нр. 11 Министарског Савета (w § 6, уст. 1), која захтева да уговори буду вишегодишњи.

Набројани нормативни елементи конструкције кооперативног уговора нашли су објашњење у оквирном обрасцу о вишегодишњем кооперативном уговору издатом од стране Министра Пољопривреде.⁴⁵⁾ Тај образац, задржавајући у наслову декларисану оквирност, даје уговору потпунију конструкцију дозвољавајући да се у његову садржину унесе производна сарадња између коопераната. Дијаметрално је супротно решење питања кооперације индивидуалних пољопривредника и задруга пољопривредних кружока. За потребе те кооперације и то само у области производње стоке, СКР је израдила чак 10 детаљних узорака уговора одштампаних и достављених свим јединицама пољопривредних кружока.⁴⁶⁾ Не само за поједине врсте домаћих животиња, него чак и за њихову старост и производну намену, урађени су посебни узорци кооперативних уговора.⁴⁷⁾ Правна конструкција већине тих узорака је јединствена.

Инструктивни узорци кооперативних уговора несумњиво су одиграли велику практичну улогу у усмеравању сарадње странака у правцу кооперације. До недавно под фирмом „кооперативности“ склапани су у сштини са пољопривредницима уговори о продаји пољопривредних производа или у најбољем случају уговори о откупу (контактациони).⁴⁸⁾ Такви исти псеудокооперативни уговори склапани пре спровођења у живот од-

44) Скоро идентично одређење 6 тачака уговора о кооперацији садржала је одлука нр 279 Савета Министара у вези развоја кооперације у пољопривреди. Заоблизила је једино тачку 1 (стране) и део тачке 5 (услове пријема).

45) Закључак нр 5 поменуће већ (у допуни 11) инструкције нр. 2 Министара Пољопривреде од 22. априла 1976. г.

46) Како информисе напомена која се односи на ЦКР у вези развоја специјализације и кооперације у закључку поменуће већ (у допуни 11) одлуке нр. 116 Уреда ЦЗКР од 16. марта 1976. г. у вези развоја специјализације и кооперације у индивидуалним газдинствима.

47) Обухватају они: узорак нр. 1 — дугорочни уговор о кооперацији за узгој младе рогате стоке, узорак нр. 2 — дугорочни уговор о кооперацији за узгој јаловица, узорак нр. 3 — дугорочни уговор о кооперацији за производњу телад, узорак нр. 4 — дугорочни уговор за производњу прасића (тежине од 25—45 кг., објашњење аутора), узорак нр. 5 — дугорочни уговор о кооперацији за производњу прасића — једноротки, узорак нр. 6 — дугорочни уговор о кооперацији за производњу говедина, узорак нр. 7 — дугорочни уговор о кооперацији за производњу јагњади, узорак нр. 8 — дугорочни уговор о кооперацији за узгој јагњади за прилод, узорак нр. 9 — дугорочни кооперативни уговор о тову јагњади, узорак нр. 10 — дугорочни кооперативни уговор о узгоју живине. Налазе се у брошури зборника докумената ЦЗКР са насловом: Задаци пољопривредних кружока у развоју специјализације и кооперације у индивидуалним пољопривредно производњим, Варшава 1976.

48) Тако је, на пример, војв. Познанско увело штампани формулар кооперативних уговора за РРГР-е. У самом садржају формулара под заглављем „Дугорочни оквирни уговор о кооперацији“ у уводном делу (после набрајања страна), стоји реченица — „склопљен је уговор о контрактацији“ „откуп“. Такав „контрактациони“ смисао уговора садржи његов формулар. Шта више — баш се такви „контрактациони уговори о кооперацији“ и даље склапају уз важење нових прописа одлуке нр. 11 Савета Министара и донешеног од стране Министара Пољопривреде новог, горе поменутог, узорак уговора. Тако је на пример, Државно Пољопривредно Газдинство у Кшионж Великopolским 26. маја 1976. године склопило кооперативни уговор са пољопривредником Јудвиком Б. из села Миш општина Кшионж Вјелкополски, са насловом: „Дугорочни оквирни уговор о кооперацији“, у коме се већ у првој реченици тврди да је међу странама (странкама-прим. прев.) „склопљен уговор о контрактацији“ са даљим садржајем у истом смислу.

луке нр 11 Министарског Савета, као и у време важења њених прописа, су у већини случајева и реализовани.⁴⁹⁾

Практично искуство наводи на закључак да правна конструкција кооперативног уговора захтева такву нормативну формулацију и развој, да би онемогућила мењање правно нове кооперације у већ традиционалну контрактацију. Опасност таквог мењања је утолико већа, како се исправно запажа, што постоје извесне сличности између кооперације и конструкције у области извршавања њихових задатака.⁵⁰⁾ У међувремену треба развијати и стимулисати супротан правац — мењање контрактације у производну кооперацију — друштвено виши облик функционалног повезивања индивидуалне пољопривреде са подруштвеном, и самим тим доследнијег укључивања индивидуалних пољопривредних газдинстава у оквиру социјалистичке пољопривреде.⁵¹⁾

Специфичност правне конструкције кооперативног уговора у практичној примени је његова двострана структура, која се изражава у томе што се прво склапа вишегодишњи кооперативни уговор оквирног типа, а у следећој етапи — детаљан уговор о реализацији.⁵²⁾ Таква двострана конструкција кооперативног уговора уведена је 1975. године у Кетшинском Пољопривредно-Индустријском Удружењу, одређујући у формулару општег уговора (w § 1 уст. 2) следеће: „Кооперант се обавезује на склапање детаљног уговора у коме ће се одредити правац, обим и термин производње реализоване на захтев пољопривредног предузећа”.

Пракса показује да двострана конструкција кооперативних уговора погодује трансформисању кооперације у непроизводне функционалне односе подруштвених пољопривредних јединица са индивидуалним пољопривредницима. Поред општег, по својој суштини, оквирног уговора о кооперацији и детаљних уговора који га конкретизују дајући тој функционалној вези реалну основу за примену у пракси, ту су још уговори: о делу, продаји, о контракцији и други,⁵³⁾ који уводе по својој суштини кооперативну производњу у трговински промет.

6. Подела ризика производње у кооперативним односима је несумњиво важан проблем. Његово решавање захтева економска разматрања којима право треба да да једино формалан израз повезујући странке у кооперацији.

49) Такви уговори, уосталом, нису увек имали призив кооперативних уговора. Тако, на пример, Производна Пољопривредна Задруга у Бжусовић војв. познањско, година 1974, 1975, 1976. и 1977. склопила је 37. уговора са околиним пољопривредницима, називајући их све (уговоре-прим. прев.): „умова dostavu” („уговор о достављању” или „продаји-прим. прев.) иако се у њиховом садржају налазе неки елементи кооперативног карактера.

50) Видети Ј. Паливода: Umova o kooperaciji mjezdisektorovej v rolnictvu (Уговор о међусекторској кооперацији у пољопривреди) . . . , стр. 75.

51) Видети шире примедбе у том смислу у чланку М. Блежејчика: Функционална и правно-структурална еволуција контрактације у пољопривреди, „Држава и Право”, нр. 7, 1977.

52) Другачији став по том питању заузима Ј. Паливода у већ поменутом чланку: Уговор о међусекторској . . . , постулирајући (на стр. 72) de lege lata склапање баш таквих двостепених уговора. Нејасан је ипак постулиран овде један од типова уговора, који конкретизује оквирни уговор, наиме, уговор о достављању јер се сагласно прописима у грађанском праву (арт. 605-612), тај уговор може примењивати само између јединица подруштвене привреде (достављања и откупца).

53) Такве баш типове уговора (о делу, продаји, откуп, као и уговори о достављању) за конкретизујуће уговоре, постулира Ј. Паливода у горе поменутом чланку.

Пошто се у кооперативном систему пољопривредне производње ради о подели производног процеса између два (или више) пољопривредних произвођача, који заједнички, а свако у свом делокругу, учествују у том производном процесу, онда као резултат те поделе треба да буде и подела ризика. Теоретски, подела ризика може да има двојако решење. Наиме, прво, засновано на томе да кооперанти солидарно, независно од тога у ком производном циклусу настаје штета, (кооперанта или онога са киме кооперира),⁵⁴⁾ сноси ризик и друго, засновано на томе, да сваки од коопераната сноси производни ризик у свом циклусу реализације, односно елементу тог производног циклуса.

Разматрајући проблем поделе ризика производње у односима кооперације, треба ипак имати у виду два момента преко којих ће се горе изражен принцип конфронтирати. Први је неједнак економски положај коопераната, економска превага кооперативе у односу на кооперанта. Други је врло издиференциран степен односа у производњи кооперативе и коопераната, који се заснива на својеврсној „производњи по поручбини“.

Ако кооперативна пољопривредна јединица (кооператива) поверава свом кооперанту производњу одређених пољопривредних производа и помаже му евентуално финансијски и материјално, онда у светлу горе изложеног принципа, подела производног ризика оптерећивала би искључиво кооперанта као јединог самосталног произвођача. Ако кроз призму тог, економски објективног принципа поделе ризика погледамо на инструктивна решења у обрасцу кооперативног уговора одређеног од стране Министра Пољопривреде, чини се, ако је у њему прихваћено друго од горе прихваћених решења, да сваки од партнера у кооперацији сноси производни ризик у делокругу свог производног циклуса. Треба се сложити у сваком случају са схватањем да је подела ризика, прихваћена у кооперативним уговорима СКР са индивидуалним произвођачима, ближе „духу и суштини кооперације“.⁵⁵⁾ Равномерна подела ризика међу пољопривредним произвођачима са неједнаким економским положајем (нарочито ПГР и индивидуални пољопривредни произвођачи), може да дестимулише индивидуалне произвођаче на склапање кооперативних уговора.⁵⁶⁾ Изјашњавајући се за решавање проблема поделе ризика у производњи у кооперацији пољопривредника са СКР, треба ипак нагласити да се подела тог ризика не тиче целог кооперативног производног циклуса, већ само његовог дела који реализује кооперант.

7. Развој кооперације са индивидуалним пољопривредницима захтева не само знатна инвестициона улагања у газдинство кооперанта, већ и улагања у производњу. То се односи нарочито на кооперацију у оквиру производње стоке, која се практично састоји у достављању младунчади

54) Када се, на пример, у оквиру производње животиња кооперант бави одгајањем и достављањем телад и оне са ким кооперира, а овај са своје стране — даљим њиховим узгајањем (тзв. испашом) до потребне тежине за клање и доставља их даље фабрикама за месне прерађевине.

55) Формулисан је у већ споменутом чланку А. Лиморадовича: Распоред ризика у кооперативним уговорима у пољопривреди . . . , на стр. 65.

56) Изгледа да баш то објашњава практичну појаву бољег напредовања кооперације са индивидуалним произвођачима СКР у односу на резултате РРГР.

за тов.⁵⁷⁾ Ако схватимо да кооперативне подруштвене јединице имају по неколико хиљада грла на газдинствима својих коопераната и да је то друштвена имовина вишемиллионске вредности за коју су оне одговорне, онда је разумљива њихова брига за обезбеђење својих материјалних интереса у кооперативним уговорима.

Ти проблеми нису правно нормирани у одлуци бр. 11 Министарског Савета и зато у пракси у кооперативним уговорима налазимо мозаик решења поводом обезбеђења интереса кооперативе, која својим кооперативима обезбеђује елементе производње. Та решења се могу поделити у 3 групе:

- она која се заснивају на својеврсном привременом преношењу права својине над додељеном имовином,
- заснована на преношењу имовине кооперативе у посед коопераната,

заснована на потпуном преносу на кооперанта права својине над додељеном му имовином, или тек после испуњења одређених услова.

Суштина решења из прве групе примењиваних у широкој кооперативној делатности СКР у области производње стоке, је бесплатно давање кооперанту у власништво такозваног сировинског (wzadowego) или почетног (wujrowego) материјала. После тога стоке до, по уговору одређене тежине или старости, кооперант је обавезан да је прода кооперативи. У коначном обрачуну кооперант добија накнаду у вредности одгојене стоке, умањену за вредност претходно му датог сировинског (wzadowego) материјала.⁵⁸⁾ То решење изазива низ правних проблема. Поставља се питање дали се овде уопште ради о преношењу права својине на кооперанта, ако је једино његово овлашћење које произилази из права те својине узгајање и достављање стоке кооперативној јединици.⁵⁹⁾ Ако, пак, прихватимо да то није само привидно преношење својине, како у том случају одредити суштину тог несумњиво ограниченог права својине и како коначно дефинисати обавезу коопераната о продаји предмета те својине кооперативи. Изгледа да се може заступати мишљење да се овде ради о праву својине, ограниченом одредбама кооперативног уговора, условљене правом откупа (по схватању чл. 593 — 595. Грађанског кодекса) које обавезује кооперанта да врати ту својину кооперативи.

Другачије проблеме изазивају решења из друге групе практичног примењивања и кооперативних односа, пре свега Кетшињског Пољопривредно-Индустријског Удружења у виду тзв. система улагања (nakladczego).

57) Дешава се и обрнуто: да се млада грла производе на газдинствима коопераната, а затим достављају јединицама са којима се кооперира, ради даљег узгајања.

58) Таква решења су примењена у већини узорака кооперативних уговора склопљених од стране SZKR набројаних у допуни 47), наиме, у формуларима кооперативних уговора: о узгоју младе рогате стоке (узорак нр. 1), о узгоју јаловица (узорак нр. 2), производњи товљеника (узорак нр. 6), о узгоју јагњаци за приплод (узорак нр. 8), о тову јагњаци (узорак нр. 9) као и о узгоју живине (узорак нр. 10).

59) У пракси, кооперативни уговори садрже баш таква решења, па се чак тврди да кооперант не добије назад цену од продатих, онемо са ким кооперира, животиња, него награду за рад и надокнаду за уложена материјална средства. Тако, на пример, у већ поменутом (у допуни 35) уговору о кооперацији, тврди се (у § 9 pkt. 2): „да добијена надокнада чини еквивалент за физички рад, (сопствено сено и простируку (сламу-прим. прев.) као и трошкове одржавања објекта, просторија и алатки“.

Он је општеприхваћен и уведен 1975. године као узрок дугорочног кооперативног уговора, који у кооперацији обавезује све ППГР у саставу тог удружења. У узорку тог уговора се предвиђа (у § 2, уст. 1) да кооперативне активности могу обухватити: „достављање стоке за чување и тов стоке на принципу узгоја по систему улагања (nakladczym).” У конкретизујућим детаљним уговорима може се запазити, у том смислу, примена најразноврснијих, често модификованих врста уговора, нарочито о депозиту и комисиону. Појављују се сумње да ли таква решења служе циљевима кооперације у пољопривредној производњи.

Трећа група решења је широко примењивана, нарочито од стране кооперативних јединица пољопривредних кружока, као и државних пољопривредних јединица у саставу Кетшињског Пољопривредно-Индустријског Удружења. Изгледа да се могу дефисисати као продаја уз условљено право својине над предметом ствари, све до устаљивања коначне цене (у схватању арт. 589 и 590 § грађанског кодекса). У кооперативним уговорима, уместо цене се ставља износ у натури намењен кооперативу у виду fructus naturalis од продате ствари, нпр. подмладак од продатих грла.⁶⁰⁾ То решење сигурно обезбеђује имовинске интересе кооперативе, а истовремено, како то произилази из практичног искуства, потврђује широку, аутентичну и успешну кооперацију.

8. Производна кооперација између подруштвљеног пољопривредног сектора и индивидуалних произвођача у Пољској, као и у Југославији, је основни пут и метод технолошког усавршавања индивидуалних пољопривредних газдинстава, интензивирања њихове производње, као и реализације постепених друштвено-системских промена сеоске привреде у социјалистичком духу. Скоро потпуна идентичност пољопривредних система обе земље ствара одличну основу за научну дискусију о правним облицима њиховог организовања и функционисања.

Са идејом о таквој дискусији, трудили смо се да у реферату бар назначимо најважније проблеме функционисања кооперације у пољској пољопривреди. Нису то једини проблеми, иако, по мишљењу аутора, највише заслужују разматрање.

др Маријан Блажејчик

60) Таква решења су примењена у два узорка кооперативних уговора о производњи у формулару кооперативног уговора SZKR, наиме: у формулару кооперативног уговора о производњи телад (узорак нр. 3), у коме стоји: „право својине над кравом пољопривредник реализује оног момента, када је отплати телићима”, који су еквивалентни за њу; као и формулар кооперативног уговора о производњи прасића (тежине од 25—45 кг. — допр. прв.) (узорак нр. 4), у коме стоји: „Пољопривредник реализује право својине над крмачом, оног момента када је отплати прасићима” као еквивалентом.